

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Воробей Світлани Іванівни
«Антициклічне фіскальне регулювання розвитку національної економіки»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується переосмисленням ролі фіскальної політики в системі макроекономічної стабілізації. Досвід глобальної фінансової кризи, пандемічного шоку та новітніх геоекономічних потрясінь засвідчив, що за умов, коли можливості монетарної політики обмежені, саме бюджетно-податкові інструменти стають визначальним важелем згладжування циклічних коливань, підтримання сукупного попиту та стабілізації інфляційних очікувань. У провідних дослідницьких центрах, зокрема в системі центральних банків Європейського Союзу, активно розгортається наукова дискусія щодо оптимального дизайну антициклічних фіскальних правил, їх узгодження з монетарною політикою та спроможності правил, що передбачають реакцію на відхилення інфляції і державного боргу від цільових значень, забезпечувати макроекономічну рівновагу та боргову стійкість. Посилення ролі середньострокового бюджетного планування і національних фіскальних правил надає цій проблематиці безпосереднього практичного виміру для країн, які реалізують євроінтеграційний курс.

Актуальність теми зумовлена, з одного боку, потребою в теоретичному осмисленні сутності, функцій та інструментів антициклічного фіскального регулювання в умовах полікризового середовища, коли міжнародна практика доводить, що стабілізаційна ефективність фіскальної політики критично залежить від конструкції фіскальних правил та якості її координації з монетарною політикою, а з іншого – необхідністю формування адаптованої до національних реалій моделі такого регулювання, здатної поєднати стабілізаційну і стимулюючу функції в умовах воєнної економіки.

Для України, економіка якої функціонує під впливом структурних деформацій, спричинених руйнуванням виробничого потенціалу, значних бюджетних викликів і зростаючого боргового навантаження в умовах високої невизначеності траєкторії повоєнного відновлення внаслідок повномасштабної агресії з боку РФ, розроблення науково обґрунтованих підходів до фіскальної стабілізації є стратегічно важливим завданням. Особливо важливим є те, що автор досліджує механізми узгодження національної фіскальної системи з вимогами європейської інтеграції, зокрема в частині впровадження фіскальних правил, середньострокових бюджетних орієнтирів та міжнародних підходів до оцінювання результативності бюджетно-податкових рішень, що відкриває можливості для гармонізації вітчизняної практики антициклічного регулювання з нормами ЄС.

Таким чином, подана на здобуття ступеня доктора філософії дисертація Воробей С. І. є науково обґрунтованим і вельми своєчасним дослідженням, що розкриває питання формування, реалізації та оцінювання результативності

антициклічного фіскального регулювання розвитку національної економіки в умовах структурних трансформацій, післявоєнної відбудови та євроінтеграційного курсу України.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Актуальність результатів дисертації Воробей С. І. підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за науково-дослідною роботою «Теоретико-методологічні засади функціонування підприємств в умовах глобалізації та невизначеності середовища» (номер державної реєстрації 0125U001632), за якою здобувачем було досліджено проблемні аспекти імплементації міжнародних ініціатив з питань боротьби з агресивним податковим плануванням у контексті підвищення ефективності фіскального регулювання, здійснено оцінювання ефективності інструментів державного регулювання у фіскальній сфері та обґрунтовано напрями підвищення результативності бюджетно-податкових рішень (довідка від 21.08.2025 № 47/2025).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність

Дисертаційне дослідження «Антициклічне фіскальне регулювання розвитку національної економіки» виконано на високому теоретичному та методичному рівні, який характеризується застосуванням широкого спектру сучасних методів дослідження.

У дисертації були застосовані загальнонаукові методи наукового пізнання, у тому числі діалектичний метод, за допомогою якого розкрито еволюцію наукових підходів до антициклічного фіскального регулювання; методи аналізу та синтезу – для систематизації концепцій фіскальної політики та оцінки її впливу на економічну динаміку; індукції та дедукції – для обґрунтування логічної послідовності формування інституційних засад фіскального регулювання. Порівняльно-історичний підхід застосовано для дослідження зарубіжного досвіду реалізації антициклічної політики та оцінки можливостей його адаптації до українських реалій. Для виявлення тенденцій циклічного розвитку економіки та аналізу динаміки макрофінансових показників використано методи економіко-статистичного аналізу, для дослідження взаємозв'язків між елементами системи державних фінансів – структурно-функціональний підхід, а для побудови концептуальної моделі антициклічного регулювання – метод моделювання. Наочне відображення результатів забезпечено графічними й табличними методами. Усі застосовані методи використані у відповідності до поставлених завдань.

Об'єкт та предмет дисертаційного дослідження визначені коректно. Завдання сформульовані логічно та відповідно до поставленої мети дисертації. Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, випливають з одержаних результатів дослідження та відповідають поставленим завданням та меті дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, характеризуються високим рівнем достовірності, про що свідчить якісний та глибокий аналіз значного обсягу наукових джерел інформації (183 найменування, с. 206-225) щодо теорій економічних циклів, фінансової політики та макроекономічної стабілізації, а також використання офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України та міжнародних організацій (МВФ, Світового банку, ОЕСР, Європейської Комісії).

Отримані наукові результати були оприлюднені здобувачем у 9 статтях у наукових фахових виданнях України, а також результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, за результатами яких опубліковано 5 тез доповідей.

Вищезазначене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, рекомендацій і висновків дисертації.

У сукупності наукові і практичні результати дисертаційної роботи Воробей Світлани Іванівни доповнюють і розвивають теоретичні та практичні аспекти державного управління макроекономічною стабільністю за рахунок удосконалення інструментарію антициклічного фінансового регулювання національної економіки.

Структура дисертації

Дисертація Воробей Світлани Іванівни складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків за розділами та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 247 сторінок (10,29 авт. арк.), обсяг основного тексту – 188 сторінок (7,83 авт. арк.), що відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами). Список використаних джерел налічує 183 найменування і розміщений на 20 сторінках; робота містить 16 рисунків і 19 таблиць.

Зміст роботи викладено в логічній послідовності, відповідно до визначених об'єкту, предмету, мети, завдань, та повністю розкриває отримані наукові результати. Сформовані висновки в достатній мірі відображають одержані наукові результати. У додатки включено проміжні матеріали, отримані в результаті роботи, зокрема систематизовані таблиці випереджальних, співпадаючих та відстаючих індикаторів оцінки ділових циклів, узагальнення нормативно-правової бази регулювання надання податкових пільг, показники доходів і витрат сектору загального державного управління за офіційними статистичними даними, а також копії довідок про практичне використання результатів дисертації.

Оцінка наукової новизни одержаних результатів дисертаційної роботи

Основні положення наукової новизни одержаних результатів варто розглянути у теоретичному, методологічному та практичному аспектах.

На теоретичному рівні дисертантом на основі комплексного розгляду ключових положень класичних та сучасних теорій економічних циклів узагальнено та систематизовано фактори і тенденції циклічного розвитку економіки на глобальному, регіональному й національному рівнях через ідентифікацію

механізмів формування хвиль зростання і спаду, розкрито взаємозв'язок між інфляцією, ВВП, зайнятістю, кредитуванням і зовнішньоторговельним балансом з урахуванням специфіки впливу глобальних шоків на економіки перехідного типу (п. 1.1, с. 31-54); обґрунтовано оновлену концепцію антициклічного фіскального регулювання в умовах полікризових явищ та геоекономічних зсувів, у межах якої встановлено його сутність як цілісної системи взаємопов'язаних заходів державного впливу та ідентифіковано функції – стабілізаційну, стимулюючу, боргову і безпекову (п. 1.2, с. 54-75); розкрито механізм взаємодії між стабілізаторами та дискреційними заходами у фазах економічного циклу, що поглиблює розуміння впливу антициклічної фіскальної політики на характеристики економічних циклів (п. 1.3, с. 75-87).

На методологічному рівні удосконалено методичний підхід щодо забезпечення антициклічного фіскального регулювання в умовах високої невизначеності, у якому на основі поєднання результатів аналізу впливу економічних і політичних чинників, оцінки боргових обмежень та впровадження міжнародних стандартів управління публічними фінансами передбачено інтеграцію ризик-орієнтованих механізмів у планування і реалізацію фіскальної політики (п. 3.1, с. 141-155); удосконалено методичний підхід оцінювання результативності антициклічного фіскального регулювання на основі обґрунтування потреби у впровадженні правил і нормативів, які враховують не лише економічні, а й політичні ризики, визначення оптимальних пропорцій між державним і приватним споживанням та застосування систематичного стрес-тестування бюджетних рішень; при цьому оцінювання не обмежено макроекономічними індикаторами фіскального імпульсу та циклічно скоригованих балансів, а доповнено інструментарієм визначення еталонної податкової системи як бази для ідентифікації відхилень податкових рішень від нейтральних параметрів оподаткування (п. 3.3, с. 175-198).

На прикладному рівні автором аргументовано зміни у виборі інструментів антициклічного фіскального регулювання розвитку національної економіки з урахуванням євроінтеграційних вимог, воєнних умов та потреби у зміцненні оборонного сектору (п. 3.2, с. 155-175); розроблено концептуальні підходи до впровадження в практику державного управління синергійних принципів урівноваження прямих негативних впливів політичних факторів на розвиток публічного сектору економіки; сформовано практичні рекомендації щодо запровадження гнучких фіскальних правил, середньострокових бюджетних орієнтирів, посилення моніторингу макроризиків та адаптації антикризових інструментів, які можуть бути використані, зокрема, під час реалізації Національної стратегії доходів до 2030 року (п. 2.3, с. 120-137; п.п. 3.1–3.3).

Основні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що підтверджується довідками про впровадження, а також можуть бути застосованими для проведення подальших досліджень.

Таким чином, можна констатувати, що дисертація вирізняється високим теоретико-методологічним рівнем, досить глибоким розумінням здобувачем підходів до формування, реалізації та оцінювання результативності

антициклічного фінансового регулювання, широким використанням сучасних вітчизняних та іноземних джерел інформації. Висновки і рекомендації відзначаються значною науковою обґрунтованістю та достовірністю, що свідчить про істотний особистий внесок автора та практичне значення отриманих результатів для зміцнення макроекономічної стабільності й посилення стійкості національної економіки в умовах сучасних викликів.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами дослідження дисертантом опубліковано 14 наукових праць, у тому числі: 9 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та 5 публікацій апробаційного характеру в збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, особистий внесок дисертанта чітко визначено. Опубліковані наукові праці відображають основний зміст, наукову новизну та практичну значущість дослідження, охоплюють висновки та рекомендації, сформульовані в роботі. Кількісний та якісний склад публікацій повністю відповідає п. 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

На підставі цього публікацію й апробацію результатів дисертаційної роботи Воробей С. І. слід вважати достатньою.

Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення отриманих результатів дослідження підтверджується їх реальним впровадженням у діяльність суб'єктів господарювання та освітній процес. Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертанта використано в діяльності ПАТ «Запоріжсталь» (довідка від 22.12.2025 № 201687), де застосовано підходи до оцінювання впливу фінансових і макроекономічних чинників на діяльність підприємства в умовах нестабільності, та ТОВ «Телко Україна» (довідка від 22.12.2025 № 1-12/25), у діяльності якого використано елементи сценарного аналізу і стрес-тестування фінансово-планових рішень, що свідчить про прикладну цінність розробок та їх відповідність потребам управління в умовах невизначеності. Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання освітньої компоненти «Митна справа» (довідка від 28.03.2026 № 26/86-21-37), що сприятиме формуванню кваліфікованих фахівців у сфері публічних фінансів та фінансового регулювання.

Дотримання академічної доброчесності

За результатами аналізу рукопису дисертації та публікацій здобувача не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації чи інших фактів порушень академічної доброчесності, що підтверджено результатами перевірки за допомогою спеціальних програмних засобів. Посилання на джерела

інформації у тексті дисертації оформлено коректно. До роботи включені лише ті наукові положення і розробки, які належать особисто автору.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Воробей Світлани Іванівни, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні положення:

1. У розділі 1 теоретичний огляд ґрунтується переважно на класичних концепціях економічних циклів та кейнсіанському і монетаристському підходах до фіскальної стабілізації, а також у п. 2.1 дисертації серед теоретичних підходів до дослідження економічних циклів згадано гіпотезу фінансової нестабільності Х. Мінські та дослідження фінансових циклів К. Боріо (с. 92), проте останні концепції подано лише оглядово і не використано в аналітичній частині роботи. Робота виграла б від залучення новітніх теоретичних напрацювань, зокрема теорії фінансових циклів, що дало б змогу глибше пояснити взаємозв'язок між кредитною динамікою, борговими ризиками та фазами циклічного розвитку економіки України.

2. У п. 2.2 оцінка проявів економічної циклічності здійснена переважно на основі змістовного аналізу динаміки макроекономічних показників. На нашу думку, дослідження потребує ширшого застосування формалізованих методів датування економічних циклів, зокрема фільтраційних процедур та оцінювання розриву ВВП (наприклад, Ходріка-Прескотта або Кальмана), що підвищило б точність кількісного визначення часових меж фаз циклу, на яких ґрунтуються подальші рекомендації.

3. Запропонований у п. 3.3 інструментарій визначення еталонної податкової системи має суттєвий аналітичний потенціал, проте в роботі обмежено представлено кількісну оцінку податкових видатків, які виникають унаслідок відхилень від нейтральних параметрів оподаткування. Доповнення методичного підходу розрахунками впливу податкових пільг і спеціальних режимів на циклічність доходів бюджету посилило б аргументацію автора.

4. У дисертації задекларовано впровадження міжнародних підходів до оцінювання результативності антициклічного фіскального регулювання на макро-, мезо- та мікрорівнях, водночас мезорівень, зокрема регіональний вимір фіскальної політики та роль місцевих бюджетів у механізмах антициклічної стабілізації, розкрито фрагментарно.

5. За пунктом наукової новизни «удосконалено» здобувач представляє методичний підхід оцінювання результативності антициклічного фіскального регулювання, що поєднує врахування політичних ризиків, визначення оптимальних пропорцій між державним і приватним споживанням, стрес-тестування бюджетних рішень та інструментарій еталонної податкової системи (п. 3.3, с. 175-198). Зважаючи на те, що запропонований підхід має виражену методологічну цінність та комплексний характер, на нашу думку, його варто було б винести за пунктом наукової новизни «вперше».

Разом з тим, зазначені дискусійні положення і зауваження не знижують наукової цінності дослідження, а радше мають рекомендаційний характер та вказують на перспективні напрями його подальшого розвитку.

Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота присвячена актуальній темі, характеризується логічною структурою та послідовним викладом матеріалу із дотриманням наукової методології. Отримані наукові результати комплексно вирішують важливе наукове завдання та становлять вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних і практичних аспектів антициклічного фінансового регулювання національної економіки. Рекомендації та пропозиції автора щодо впровадження ризик-орієнтованих механізмів у планування й реалізацію фінансової політики, застосування стрес-тестування бюджетних рішень та оцінювання результативності фінансового регулювання з урахуванням фаз економічного циклу збагачують наявні наукові положення новими концептуальними підходами до забезпечення макроекономічної стабільності та стійкості національної економіки. Дисертація є завершеною науковою працею, виконаною здобувачем самостійно на належному науковому рівні.

Дисертаційна робота «Антициклічне фінансове регулювання розвитку національної економіки» виконана з дотриманням вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 № 40 та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44, а її автор – Воробей Світлана Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент
завідувач науково-організаційного відділу
Науково-дослідного фінансового інституту
Державної навчально-наукової установи
«Академія фінансового управління»
доктор філософії з економіки,
старший дослідник

Наталія УХНАЛЬ

Підпис Наталії Ухналь засвідчую
Віцепрезидент Академії

Олександр ЛЮБІЧ